

УДК 336:338

К. В. Васьківська

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів суб'єктів господарювання,
Львівський національний університет імені І. Франка, м. Львів

В. Б. Прокопишак

кандидат економічних наук,
старший викладач
кафедри фінансів суб'єктів господарювання,
Львівський національний університет імені І. Франка, м. Львів

О. В. Чопик

аспірант
кафедри фінансів суб'єктів господарювання,
Львівський національний університет імені І. Франка, м. Львів

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИЧИХ СТРУКТУР: ТЕОРЕТИЧНА СУТЬ ТА НАПРЯМИ НАРОЩУВАННЯ

Теоретично обґрунтовано суть фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур, джерела його формування. Виділено характерні ознаки фінансового потенціалу. Відмічено, що процес формування фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур зорієнтований на максимальну взаємодію зі зовнішнім середовищем, врахування вимог ринку й часу та спрямований на забезпечення економічного зростання реалізації поставлених цілей. Підкреслено, що пріоритетні напрями нарощування фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур передбачають вдосконалення бюджетної, кредитної та амортизаційної політики, розвиток страхування та повне використання інших складових потенціалу сільськогосподарських виробничих структур. Виокремлено причини зовнішнього та внутрішнього характеру, що гальмують нарощування фінансового потенціалу.

***Ключові слова:** фінансовий потенціал, грошові потоки, сільськогосподарські виробничі структури, механізм нарощування фінансового потенціалу.*

Vaskivska K., Prokopyshak V., Chopyk O. THE FINANCIAL POTENTIAL OF AGRICULTURAL PRODUCTION STRUCTURES: THEORETICAL ESSENCE AND DIRECTION BUILD

Theoretically grounded essence financial potential of agricultural production structures, sources of its formation. Highlight the characteristic signs of financial capacity. It is noted that the formation of financial potential of agricultural production structures oriented for maximum interaction with the environment, taking into account market requirements and time and aims to ensure implementation of the economic growth goals. It is emphasized that the priority areas of increasing agricultural production potential financial structures include improving fiscal, credit and depreciation policy, development of insurance and other components of the full use of the potential of agricultural production structures. Thesis there is determined the causes of internal and external nature that hamper financial capacity building.

***Key words:** financial strength, cash flow, agricultural production structure, mechanism of increasing financial capacity.*

Проблема фінансової стійкості сільськогосподарських виробничих структур є високоактуальною, що пов'язано із раціональним використання власних і залучених фінансових ресурсів, формуванням інструментів та побудовою методичних підходів до нарощування фінансового потенціалу. Для сільськогосподарських виробничих структур, більшість яких є дотаційними, система фінансової безпеки повинна функціонувати постійно і бути спрямованою на зміцнення фінансового потенціалу, забезпечувати стабільний розвиток аграрного сектору економіки. З огляду на це необхідно розробити комплекс заходів, які створять дієвий інструмент стабільного фінансового

потенціалу сільськогосподарських виробничих структур та їх економічного зростання в цілому. Тому актуальними є наукові дослідження дієвості інструментарію для зміцнення та нарощування фінансового потенціалу, що є запорукою стабільного розвитку сільськогосподарських виробничих структур та фінансової безпеки загалом.

Загальні проблеми формування фінансового потенціалу виробничих структур достатньо інформативно опрацювали відомі вітчизняні науковці, як Г. В. Возняк [6], Ю. М. Воробйов [2], В. М. Опарін [8], П. А. Стецюк [10] та ін. Однак чимало проблем, які стосуються формування фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур в умовах

фінансової кризи та посилення конкурентної боротьби за ринки збуту сільськогосподарської продукції, залишаються не вивченими. Незважаючи на значний науковий доробок українських учених, фрагментарність теоретичних і практичних питань зумовлює необхідність продовження комплексного дослідження процесу формування фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур.

Переважає більшість учених-економістів трактує сутність фінансового потенціалу як обсяг власних, позичених і залучених фінансових ресурсів підприємства з метою реалізації поставлених цілей. Ці ресурси беруть участь як у виробничих циклах, так і у фінансуванні господарських процесів. Фінансовий потенціал бере участь у виробничо-господарській діяльності суб'єктів господарювання і є основним у формуванні їх кінцевих результатів.

Більшість авторів сучасних публікацій ототожнюють фінансовий потенціал із фінансовими ресурсами, якими підприємство може розпорядитися для здійснення поточних та перспективних витрат [4, с. 302]. Ці ресурси беруть участь у його виробничо-господарській діяльності та залучаються для фінансування певних стратегічних напрямів розвитку. Проте, вважаємо, що ці два поняття не ідентичні, хоча й близькі за змістом. Фінансові ресурси можна розглядати як використання частини фінансового потенціалу, тобто як грошові доходи і накопичення, отримані підприємством від використання власних ресурсів, а фінансовий потенціал – як здатність власних ресурсів приносити доходи підприємству в певний період часу [3, с. 27].

У науковій літературі до фінансового потенціалу відносять як обсяг всіх наявних фінансових ресурсів підприємства [9, с. 46], так і можливість їх ефективного розподілу [5, с. 54]. У вузькому розумінні фінансовий потенціал ототожнюють з потенційними фінансовими показниками виробництва [1, с. 322], в широкому – з відносинами, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату [4, с. 46]. Як бачимо, найбільш поширеним є ресурсний підхід до визначення сутності фінансового потенціалу, менш поширеним – ототожнення його з показниками стабільності фінансового стану підприємства.

Дослідження положень наукових робіт стосовно сутності «фінансового потенціалу підприємства» дасть змогу систематизувати їх за підходами до трактування цього поняття. У науковому дискурсі присутнє розмаїття уявлень про фінансовий потенціал підприємств. Загалом переважає так званий ресурсний підхід до розуміння фінансового потенціалу. Менш розповсюдженим є ототожнення фінансового потенціалу підприємства із показниками надійності його фінансового стану – ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності та ін. [7, с. 105].

Отже, формування змісту поняття «фінансовий потенціал сільськогосподарських виробничих структур» обумовлює логіку його розглядання в процесі наукового дослідження: потенціал – потенціал підприємства – підприємницький потенціал

– фінансовий потенціал – фінансовий потенціал підприємства – фінансовий потенціал сільськогосподарських виробничих структур.

Сучасні ринкові умови, в яких підприємства здійснюють свою виробничо-господарську діяльність, суттєво змінилися, що у свою чергу зумовило нове формулювання цілей та методів їх досягнення. З одного боку, виробничим структурам надана господарська самостійність щодо виробництва, реалізації виробленої продукції, з іншого боку характерним є високий рівень зношеності активної частини основних засобів, невисокий рівень продуктивності праці, якості продукції, що випускається, і як результат – нестійке фінансове становище.

Основою функціонування будь-якої виробничої структури є наявність необхідного обсягу фінансових ресурсів, саме вони створюють умови задоволення потреб поточної та перспективної виробничо-господарської діяльності. Фінансові ресурси знаходяться в розпорядженні суб'єкта господарювання і саме від їхнього обсягу, правильного використання залежить фінансова стійкість та конкурентоспроможність підприємства загалом. Фінансовий потенціал формується за рахунок власних і позикових коштів. Серед джерел формування фінансового потенціалу виробничих структур слід виділити: прибуток; амортизаційні відрахування; кошти, отримані від продажу цінних паперів; пайові та інші внески юридичних і фізичних осіб; кредити і позики; кошти від реалізації заставного майна, страхового полісу; інші надходження.

Отже, основним джерелом формування фінансового потенціалу є дохід від реалізації продукції, різні частини якої набувають форми грошових доходів і накопичень. Для стабільного формування достатнього обсягу фінансового потенціалу його джерела самі повинні бути стабільними. Тут важливою для підприємств різних форм власності є можливість відшкодувати позикові кошти з відсотками у визначений термін.

Функціонування взаємозалежних компонентів породжує якісно нові функціональні властивості фінансового потенціалу. Між структурними компонентами фінансового потенціалу функціонує взаємозв'язок і взаємодія. Спільне функціонування та взаємодоповнення підвищує фінансову стійкість сільськогосподарських виробничих структур.

Фінансовий потенціал характеризується особливостями, типовими для всіх економічних систем. Він як єдине ціле існує не тому, що в його формуванні вагому частку займають, наприклад, фінансові ресурси. З іншого боку, формування фінансового потенціалу не може бути зведене до формування його окремих компонентів. Функціонування взаємозалежних структурних компонентів характеризує нові особливості фінансового потенціалу, які змінюються відповідно до зміни часу. Проявом цього може бути тісніший взаємозв'язок і взаємодія компонентів. Така особливість підкреслює відповідність між останніми, коли їх спільне погоджене функціонування та взаємодоповнення за

рахунок інтегрального впливу утворює нові якості фінансового потенціалу, що загалом підвищує ефективність функціонування сільськогосподарських виробничих структур.

Фінансовий потенціал як економічна система має певні характерні ознаки, зокрема: структурність, комунікативність, ієрархічність, здатність до розвитку, цільову підпорядкованість, диверсифікованість.

Процес формування фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур зорієнтований на максимальну взаємодію зі зовнішнім середовищем, врахування вимог ринку й часу та спрямований на забезпечення економічного зростання реалізації поставлених цілей. Розрізняють екзогенні та ендогенні фактори формування фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур. До екзогенних слід віднести економічні умови, соціальні, політичні та юридичні фактори. Такими, як правило, виступають природно-кліматичні, інвестиційні умови, податкові та відсоткові ставки, страхові платежі тощо. Крім того, важливим екзогенним фактором є також ринкові умови, на зміну яких сільськогосподарське підприємство повинно швидко реагувати розширенням ринків збуту за рахунок своєчасного виявлення слабких позицій конкурентів.

До ендогенних факторів належать насамперед стратегія підприємства, для реалізації якої формується фінансовий потенціал, досвід і навички менеджерів, забезпечення покупок сільськогосподарською продукцією вищої якості, одержання прибутку й дотримання інтересів акціонерів, відмова від довгострокових фінансових зобов'язань для розвитку компанії, особиста ініціатива, колективна праця.

Отже, основою фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур є наявні фінансові ресурси, а результатом реалізації його на нижньому рівні – виробництво сільськогосподарської продукції, а на загальному – стійкий фінансовий стан. Процес формування фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур враховує взаємозв'язок і взаємодію його структурних компонентів, які змінюються відповідно до вимог ринку і часу.

Нами розроблені концептуальні засади нарощування фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур, що охоплюють основні напрями та інструменти реалізації на макрорівні. Мета розробки механізму нарощування фінансового потенціалу – розвиток теорії та методології формування й зміцнення фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур, визначення комплексу взаємопов'язаних, скоординованих правових і фінансово-кредитних заходів покращення їх фінансового стану. Пріоритетні напрями нарощування фінансового потенціалу сільськогосподарських виробничих структур передбачають вдосконалення бюджетної, кредитної та амортизаційної політики, розвиток страхування та повне використання інших складових потенціалу сільськогосподарських виробничих структур.

Нарощування фінансового потенціалу можливе за комбінування різних інструментів, склад яких залежить від особливостей фінансів і сформованого фінансового стану сільськогосподарських виробничих структур.

До основних чинників, які можуть стимулювати сільськогосподарського товаровиробника до здійснення інвестиційної діяльності та розширення нових горизонтів власної діяльності слід віднести:

бажання закріпитися в конкретній сфері економіки та на конкретному товарному ринку; найбільш оптимальний і вигідний для сільськогосподарських товаровиробників розподіл ризику; бажання повернутися в сферу економіки із високою нормою прибутку; високий рівень менеджменту.

Деяка інша ситуація пов'язана з виходом українських сільськогосподарських товаровиробників на зовнішні ринки фінансових ресурсів. Сама процедура виходу є досить складною, оскільки потребує оприлюднення фінансових результатів діяльності, проведення аудиторської перевірки тощо.

У табл. 1 представлено основні складові процесу виходу виробників на зовнішні ринки фінансових ресурсів. Інвестиційна привабливість України відіграє чималу роль в ефективності процесів фінансування аграрної сфери, у тому числі й за рахунок зовнішніх джерел. Інвестиційна привабливість держави відображається щороку через низку рейтингів всесвітньо визнаних агентств і міжнародних організацій. На сьогодні одним із найвпливовіших міжнародних рейтингів є оцінка інвестиційної привабливості UNCTAD, що є розробкою Конференції ООН з торгівлі і розвитку.

Таблиця 1

Складові процесу виходу українських сільськогосподарських товаровиробників на зовнішні ринки фінансових ресурсів*

Назва	Короткий зміст
Учасники процесу виходу на зовнішні ринки фінансових ресурсів	Підприємство, що потребує капіталу (емітент); Інвестиційний банк (Ведучий випуску – Lead Manager; Bookrunner; Underwriter); Юридична фірма (Legal Counsel, Transaction Counsel); Аудитор; PR-агентство; Незалежний фінансовий консультант емітента
Терміни підготовки	Від 4-х місяців і до 3-х років
Основні етапи	Аудит, проведення due diligence; Реєстрація холдингової структури в Євросоні та приєднання до неї українських активів.
Переваги	Відсутність потреби в наданні застави; Формування економічних умов для отримання коштів на довгий період; Імідж підприємства; Підвищується вартість підприємства; Ефективна корпоративна структура; Доступ до додаткового капіталу; Можливість фінансування нових бізнес-проектів через додатковий випуск акцій у майбутньому.
Загрози	Труднощі на фінансових ринках, спричинені нестабільним економічним положенням внаслідок економічних криз; Завишені очікування; Витрати, пов'язані з виходом на біржу; Ризики, пов'язані з вибором місць розміщення; Зниження інвестиційного рейтингу країни та ставлення іноземного інвестора до державної політики.

**власні узагальнення.*

Причинами зовнішнього характеру, що гальмують нарощування фінансового потенціалу, є: зниження бюджетних витрат на сільське господарство; несприятлива цінова кон'юнктура ринку; нерозвинуте страхування сільського господарства; нерегульовані законодавчо земельні питання, зокрема іпотеки; слабкий розвиток кредитної кооперації.

Причинами внутрішнього характеру, що гальмують нарощування фінансового потенціалу, є: брак фінансових ресурсів; недостатня кількість власних обігових коштів; зростання дебіторської заборгованості; неплатоспроможність; фінансова залежність; незадовільний стан матеріально-технічної бази; низький рівень доходів.

Ціллю створеного механізму є розробка і реалізація комплексу скоординованих правових і фінансово-кредитних заходів для збільшення фінансового потенціалу. У межах цієї цілі поставлені такі задачі: аналітичне обґрунтування нарощування фінансового потенціалу; формування напрямів нарощування фінансового потенціалу; розробка інструментів нарощування фінансового потенціалу. Пропонується сформувати такі напрями зовнішнього впливу для нарощування фінансового потенціалу: бюджетний; кредитний; страхування; амортизаційний. Інструментами нарощування фінансового потенціалу будуть відповідні заходи для кожного з обраних напрямів, зокрема: для бюджетного напрямку – це правове регулювання, цільові програми, регіональні пріоритети; для кредитного напрямку – це кредити банків, кредитних спілок, міжнародних фінансових установ; для напрямку страхування – це страхування ризиків, перестраховування; для амортизаційного напрямку – формування та використання амортизаційних ресурсів. Запропоновані заходи зовнішнього впливу, поєднані з внутрішніми кроками зі зміцнення кожної складової фінансового потенціалу дадуть змогу нарощувати його як у короткостроковому періоді, так і на довшу перспективу.

Список використаних джерел

1. Большой экономический словарь / [под ред. Азрилияна]. – [2-е изд., дополн. и перераб.]. – М. : Ин-т экономики, 1997. – 864 с.
2. Воробйов Ю. М. Фінансовий капітал підприємницьких структур в умовах ринкової трансформації економіки / Ю. М. Воробйов. – К., 2003. – 40 с.
3. Экономический потенциал развитого социализма / под ред. Б.М. Мочалова. – М. : Экономика, 1982. – 175 с.
4. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. В. Возняк, Т. С. Смовженко / – К. : Знання, КОО; Львів : Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ, 2000. – 1072 с.

5. Клименко Т.В. Підвищення ефективності формування фінансового потенціалу регіону : автореф. дис.канд. екон. наук. – Донецьк, 2003. – 21 с.

6. Концептуальні засади формування і оцінки фінансового потенціалу регіону / М.Ф. Козоріз, О.М. Людкевич, Г. В. та ін. / НАН України Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2011. – 99 с.

7. Мерзликina Г. С. Оценка экономической состоятельности предприятия монография / Г. С. Мерзликina, Л. С. Шаховская. – Волгоград : ВолгГТУ, 1998. – 265 с.

8. Опарін В. М. Фінансові ресурси: проблеми визначення і розміщення / В. М. Опарін // Вісник НБУ. – 2000. – № 5. – С. 11-13.

9. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева – М. : Инфра- М, 2006. – 495с.

10. Стецюк П. А. Теорія і практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарський підприємств: монографія / Стецюк П. А. – К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2008. – 386 с.

References

1. Bolshoj Ekonomichne dictionary / [Red. Azrylyyana]. - [2nd ed., Advanced. and rev.]. - Moscow: In-ton Economy, 1997. - 864 p.

2. Vorobjiov J. M. (2003). Financial capital business in a market economy transformation [Financial capital business in a market economy transformation]. Kyiv, 40

3. Mochalova B. M. (Ed) (1982). Economic Potential razvytoho socialism [The economic potential of the developed socialism]. Moskva: Economics, 175

4. Zagorodny A.G., Voznyak G. V., Smovzhenko T. S. (2000). Financial Dictionary [Financial Dictionary]. Znannja, KOO; Lviv: Izdatelstvo Lviv. bank. inst NBU, 1072 p.

5. Klymenko T.V. (2003). Pidvyschenja efektywnosti formuvannya finansowego potencialu region [Improved financial-forming potential of the region vo-ho]. Donetsk, 21

6. Kozoriz M. A., Lyudkevych O. M., Vozniak G. V. etc (2011). Kontseptual'ni zasady formuvannya i otsinky finansovoho potentsialu rehionu [Conceptual bases of formation and assessment of the financial potential of the region]. Lviv: NAN Ukrayiny Instytut rehional'nykh doslidzhen', 99

7. Merzlykyna G.S., Shachovska L. S. (1998). Otsenka ekonomicheskoy sostoyatel'nosti predpryyatyya [Estimation of economic enterprise sosnoyatelnosti]. Volgograd: VolhHTU, 265

8. Oparin V.M. (2000). Finansovi resursy: problemy vyznachennya i rozmishchemnya [Financial resources: problems of definition and scopeing]. Bulletin of the NBU. 5, 11-13.

9. Rajzberh B. A., Lozovsky L.S., Starodubtseva E.B. (2006). Sovremennyyu ekonomicheskuyu slovar' [Modern Ekonomicheskie dictionary]. Moskva: Infra- M, 495

10. Stetsjuk P. A. (2008). Teoriya i praktyka upravlinnya finansovymy resursamy sil'skohospodars'kyyu pidpryyemstv [Theory and practice of financial resur dumlplings agricultural enterprises]. K. : NSC "Institute of Agrarian Economy", 386